

Det moderne rum: Ideer og kulturstrømninger siden år 1900

Forelæsningsrække v/Mikkel Bogh, d. 4.1.-22.2. 2010

Hirschsprung auditorium, mandage kl. 15-17

Formålet med denne forelæsningsrække er at skabe et første overblik over og danne forbindelseslinjer mellem væsentlige tendenser i den vestlige verdens kultur- og idéhistorie i det 20. og 21. århundrede. Udvalget af tekster og temaer er foretaget med henblik på at sætte afgørende billedkunstneriske bevægelser og kunstteoretiske positioner igennem de sidste godt og vel 100 år ind i en bredere historisk, social, økonomisk og politisk sammenhæng. Forelæsningsrækken kan følges som supplement til tidligere eller samtidige kunsthistoriske og kunstteoretiske forløb. Eller som optakt til samme. Forelæsningerne, og diskussionerne undervejs, vil sætte fokus på en række centrale historiske begivenheder, kulturelle tendenser og tankestrømninger, hvori videnskab, populærkultur, massemedier, teknologi og kunst væves sammen.

Det anbefales at anskaffe tekstantologien *Den moderne kulturs historie* (red. G. Balling, M. Bogh, H. Reeh, M. Sandbye og M. Zerlang), København 2006. Her vil hovedparten af de omtalte tekster kunne findes.

I. 4.1.: Drømmen om det 20. århundrede

De forestillinger om det store fremskridt som løftede de moderne tekniske, sociale og videnskabelige gennembrud i sidste halvdel af 1800-tallet begynder omkring år 1900 at blive udfordret fra både kunstnerisk og humanistisk hold. Samtidig med en pågående rationalisering af arbejdsprocesser og fremvæksten af nye teknikker til fremstilling billeder og visuel underholdning, begynder neurologien og siden psykoanalysen at sætte fokus på drømmene, begæret og det ubevidste, mens storbyen som psykologisk og socialt rum bliver genstand for en kunstnerisk og videnskabelig udforskning – og i visse tilfælde også fordømmelse. Der vil blive talt om tekster af blandt andre Sigmund Freud, Walter Benjamin, Virginia Woolf, Carl Einstein og Emile Durkheim.

Stikord:

- Rationalisme og anti-rationalisme
- Drømmene, seksualiteten og det ubevidste: psykoanalysens første år
- Barndom i Berlin: urbanitet og massekultur
- Primitivismen: forestillinger om 'det andet'
- Ford og Taylor: disciplinering af kroppen og samlebåndets logik
- Sociologiens fødsel

II. 11.1.: Mellem sproget og verden

Sprogvidenskab er ikke længere udelukkende en specialiseret disciplin med sproget som sin eneste genstand. Stadigt flere i århundredets første årtier begynder at se sprog som model for samfundslivet og som model for måden vi tænker og organiserer vores verden på. Ud af sprogvidenskab vokser således en mere almen tegnvidenskab, semiologien og semiotikken. Samtidig vokser nye billedkunstneriske ambitioner om abstraktion og universelle visuelle sprog frem, blandt andet hos folk som Paul Klee og W. Kandinsky. Der vil blive refereret til tekster af Ferdinand de Saussure, C.S. Peirce, Walter Benjamin, E. Cassirer og Paul Klee.

Stikord:

- Abstraktion
- Struktur/sprogssystem
- Strukturalisme
- At tænke med billeder
- Sproget som en væren
- Pragmatisme
- Form og teknik

III. 18.1.: Den store krig og mellemtiden

Den russiske revolution og Første Verdenskrig var de mest omfattende politiske begivenheder i århundredets første årtier og måske dem som havde de mest vidtrækkende politiske og kulturelle konsekvenser. Som optakt til og i kølvandet på disse kom nye tekniske landvindinger som filmkameraet, passagerflyveren og den benzindrevne motor der åbnede for helt nye erfaringer af tid, rum og bevægelse. Omkring det mekanisk fremstillede billede, baseret på fotografisk teknik, opstod en hel underholdningsindustri, men også kunstneriske eksperimenter der udfordrede de klassiske medier og repræsentationsteknikker. I en politisk ekstremt spændingsfyldt tid, hvor fascisme, kommunisme og socialdemokratier voksede op i Europa med næsten lige stor hast, kunne selv den mest eksperimenterende kunst optræde i politisk-ideologiske sammenhænge som tilførte den hidtil usete samfundsmæssige opgaver. Der vil blandt andet blive læst politiske og kunstneriske manifeste fra perioden.

Stikord:

- Oktoberrevolutionen
- Italiensk fascisme og russisk stalinisme
- Teater, film, fotografi: mekaniseringen tager herredømmet
- Den tekniske reproducerbarhed
- Den konservative revolution
- Sociale bevægelser: den moderne venstrefløj
- Weimar-republikken: Bauhaus og funktionalismen

IV. 25.1.: Mythos og logos

Hvis der i begyndelsen af århundredet havde været en udtalt spænding mellem på den ene side troen på fornuften, den rationelle tanke, Logos, og på den anden side forestillingen om de transcendentale, metafysiske eller mytiske forklaringsmodeller, Mythos, så blev disse to sider fatalt sammenblandet i den nazistiske og fascistiske ideologi. Samtidig med fremvæksten af den moderne totalitarisme formuleredes de vigtigste teoretiske og kulturfilosofiske angreb på samme, ikke mindst repræsenteret ved Frankfurterskolens kritiske teori, hvori det bliver påpeget at rationalismen og positivismen også har sine myter. Der vil blive refereret til tekster af Th. Adorno, Ernst Cassirer, Georges Bataille, Hannah Arendt og Siegfried Kracauer.

Stikord:

- Totalitarismen: Sovjetunionen, Tyskland, Spanien
- Fascismens psykologiske struktur
- Manden uden egenskaber: kulturkritik, subjektopløsning og litteratur
- Frankfurterskolen og Den kritiske teori
- Kunstens legitimitet i en verden uden centrum: marxisme og formalisme
- Væren i verden: filosofien om jorden og teknologikritikken
- Kunst og politik: kunstneren som producent

V. 1.2.: Erfaring, glemsel og rekonstruktion: tiden efter krigen

Hvad angår det kulturelle liv, er tiden efter Anden Verdenskrig præget af lige dele fortrængning og vilje til genopbygning. Det økonomiske *boost*, der fulgte af Marshall-planen og som vesteuropæiske lande nød umiddelbart godt af, gav grobund for begge tendenser i takt med at den hvide middelklasse-kernefamilie blev fremhævet som eneste naturlige samlivsform igennem reklamer og medier. Inden for den kontinentale filosofi vokser en subjekt-centreret, humanistisk tænkning frem under navn af eksistentialismen, en populær retning der senere – i 50'erne og 60'erne – får et modspil i den videnskabeligt ambitiøse strukturalisme som igen fik afgørende indflydelse på 60'ernes kunstneriske opbrud. I denne periode når koldkrigen sit klimaks og en kulturkrig finder sted med billedkunsten og litteraturen blandt de mest effektfulde våben. Der vil blive refereret til tekster af blandt andre Simone de Beauvoir, Roland Barthes, Claude Levi-Strauss og Franz Fanon.

Stikord:

- Marshall-hjælpen og det tyske *Wirtschaftwunder*
- Den Kolde Krig
- Eksistentialisme, fænomenologi og psykoanalyse
- Strukturalisme, surrealisme, etnografi
- Kolonimagternes sidste kamp: Algier-krisen
- At skrive efter Auschwitz
- Hjemmets og familiens politik: hygiejne og renlighed

VI. 8.2.: Den globale landsby: Massemedier, massekultur, massebevægelser

De vesteuropæiske lande oplever generelt et økonomisk opsving som trækker afgørende skel ned igennem kontinentet og skiller det relativt fattige Øst fra det rige Vest, planøkonomien fra markedsøkonomien, statskommunismen fra liberalismen og kapitalismen. Dette bliver perioden hvor en ny forbrugskultur udvikler sig med stor hast, ledsaget af de nye massemedier hvor reklame, politisk markedsføring, underholdning og nyheder fra hele verden blandes. Nye generationer af unge mennesker begynder at finde forældregenerationens normsæt konservative og der rettes voldsomme kritiske anslag mod familieinstitutionen, professorvældet på universiteterne, det patriarkalske samfund og den nye forbrugerskole. Der vil blive læst tekster af blandt andre Kate Millett, Marshall McLuhan og Susan Sontag.

Stikord:

- Fra knaphedssamfundet til forbrugssamfundet
- Moderne og post-moderne: mediebilderne

- Avantgarde og massekultur
- Efterkrigstidens subkulturer, Cultural studies
- Kvinder på arbejdsmarkedet: feminismens tre faser
- Det endimensionale menneske
- Ungdomsoprør og psykedelisk kultur

VII. 15.2.: Det moderne set i bakspejlet: arkivet og modernitetens arkæologi

Det moderne rum, det moderne som projekt, har efterhånden antaget karakter af en samfundsmæssig, bevidsthedsmæssig og økonomisk tilstand som kan ses udefra, ikke nødvendigvis som noget overstået, men som en form der kan reflektere sig selv forstås historisk. Nye refleksionsformer opstår i forsøget på at karakterisere og måske også radikaliserer modernitetserfaringen – i Frankrig sætter skikkelser som Michel Foucault inden for idéhistorien, Gilles Deleuze på filosofiens område og Luce Irigaray på feminismens og psykolingvistikkens felt nye dagsordener. Parallelt med denne udvikling vinder en ny global markedstænkning frem som i højere grad ser forbrugeren som en dynamisk og foranderlig størrelse, som en person uden centrum.

Stikord:

- Forskelstænkning
- Netværkets logik
- Den nye kapitalisme og overvågningssamfundet
- Rhizomet og de tusind plateauer
- Vidensarkæologi

VIII. 21.2.: After the Fall

Hen mod århundredets afslutning, og navnlig efter murens fald i 1989, står det klart at den globale kapitalisme har fået et nærmest grænseløst råderum. Koldkrigen er blevet afløst af meget virkelige krige og grænsestridigheder samt af en altoverskyggende kamp mod terrorisme og for oliereserverne. De vestlige lande må også se i øjnene at de gamle enhedskulturer er truet af indvandring og en voksende kulturel hybridisering som nærer fremkomsten af nye kulturelle identitetsformer der ikke længere kan henføres til ét land og til én historie. I netværkssamfundets mere flydende og centrumløse rum vokser modstanden mod systemet ad ukontrollable kanaler, men samtidig bliver fjenden vanskeligere at få øje på. Det lokale, stedet, men også den subjektive erfaring og historie, bliver et skrøbeligt holdepunkt i en verden der er blevet større og mindre på samme tid. Der bliver refereret til tekster af blandt andre Donna Haraway, Jean Baudrillard, Frederik Jameson, Ulrich Beck, Antonio Negri og Michael Hardt.

Stikord:

- Afkoloniseringen: den postkoloniale bevægelse
- Emperiets udbredelse
- Simulationer uden ende: de store fortællingers skæbne
- Senkapitalismens kulturelle logik
- Identitetsspørgsmålet

- Biopolitik, magt og subjektivitet
- Risikosamfundet
- Globalisering og hybridisering